

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Temmuz-Aralık 2018/10:20 (73-85)

Makalenin Geliş Tarihi: 20.07.2018

Makalenin Kabul Tarihi: 15.12.2018

SAİT FAİK ABASIYANIK'IN ÖYKÜLERİNDE KULLANIM DEĞERİNDEN PSİŞİK GÖSTERGE DEĞERİNE EŞYA KAVRAMI

Atilla ERTOK¹

ORCID: 0000-0001-7906-4936

ÖZ

Sait Faik Abasıyanık'ın öykülerini varlık meselesi üzerinden incelediğimizde, öykülerde bireyin kendisinin yanı sıra kendisi olmayanları da sorguladığını görürüz. Bilincinin farkında olan birey, kendini tanımlamasında hâkim-otoriter kastın egemenliğinden sıyrılarak özgür alanlar oluşturmaya çalışır, varlığını, birey ve bireyin bilincinde yer edebilenin tümü üzerinden menfi ya da müspet çıkarımlarla anlatır. Bu anlatımda da kendisi olmayan “nesnelere” ayrı bir yer edinir. Sait Faik öykülerinde nesnelere (eşya) çoğunlukla gereksinim değerleri açısından kullandığı gibi, ekonomik gösterge değerleri açısından da kullanır. Böylelikle eşyanın simgeselliğinin, toplumdaki sınıfsal ayrılmaya olan etkisine değinir. Bunun da ötesine geçerek, onlarla kurduğu ruhsal ilişki sonucunda varlığına, çevresel varlıkların da anlam katmasını sağlar. Sait Faik Abasıyanık insanla, tabiatla ve çevre ile yakınlık kuramadığında eşyaya yaklaşmayı tercih eder. Kendi duygularının onlar üzerindeki sembolik yansımaları ile ruhsal durumunu izaha çalışır. Sembolize edilmiş eşya varlığını özgür kılıyorsa ona yaklaşır, kısıtlıyorsa ondan uzaklaşır. Sait Faik Abasıyanık'ın öykülerinde varlık meselesi ve var olmanın anlamlandırılması konusuna katkı sağlayacağı düşünülen bu makalede, bireyin eşya ile olan ilişkisi; eşyanın, kullanım değeri, ekonomi gösterge değeri ve psişik gösterge değeri çerçevesinde ele alınmıştır. Bireyin bakış açısına göre değerlendirilecek olan bu göstergelerde, ağırlıklı olarak “patetik yanılı” kavramıyla temellendirilmiş, eşya ile kurulan ruhsal ilişki neticesinde oluşan ve “psişik gösterge değeri” olarak tanımlayabileceğimiz anlam noktasından çıkarımlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sait Faik Abasıyanık, eşya, ekonomi gösterge değeri, patetik yanılı.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı ABD.
eposta: atillaertok@hotmail.com

**THE CONCEPT OF OBJECT FROM THE USE VALUE TO PSYCHIC VALUE OF THE SIGN IN
THE NARRATIVES OF SAIT FAİK ABASIYANIK**

ABSTRACT

When we examine Sait Faik Abasıyanık's narratives through the issue of the entity, we observe self-query as well as nonself-query. The individual who is aware of his own consciousness, in his self-definition, attempts to create free spaces by slipping away from the sovereignty of dominant authoritarian caste and expresses his existence with negative or positive inferences over the individual and the whole in the conscious of the individual. Also in this expression nonself objects find a distinctive place. In his narratives, Sait Faik uses the objects mostly in terms of their need values as well as in terms of their economic sign values. Thus, he refers to the effect of figurativeness of the object on the class differentiation existing in society. Beyond this, as a result of the spiritual relationship he creates with the objects, Sait Faik also allows environmental entities to give meaning to his own existence. Sait Faik Abasıyanık prefers to come closer to the object when he could not develop intimacy with human, nature, and environment. He tries to explain his state of mind through the symbolic reflections of his emotions over them. He gets closer if the symbolized object sets the entity free and moves away if the object restricts it. The article that is thought to contribute to the explanation of the issue of entity and existence in Sait Faik Abasıyanık's narratives, the relationship of the individual with the object is addressed within the frame of; use value, the economic value of the sign and psychic value of the sign. These signs that can be evaluated according to individual's perspective, are mainly based on the concept of "pathetic fallacy" and inferences are tried to be obtained from the point of meaning that can be identified as "psychic sign value" being formed as a result of the spiritual relationship with the object.

Keywords: Sait Faik Abasıyanık, object, economic value of the sign, pathetic fallacy.

Öykülerdeki Birey-Eşya İlişisine "Kullanım Değeri" Açısından Giriş

Tabiat, kahvehane, mahalle, köy, kasaba, şehir gibi unsurlardan meydana gelen çevre, doğa sevgisi, insan sevgisi vb. konular üzerinden incelenegelen öykülerinde Sait Faik; varoluşsal meselenin ifade dairesinin içine cansız nesnelere de dâhil eder. Bireysel varlığını onlar üzerinden de sorgulayarak, bilinci ölçüsünde bir anlayış edinir ve yine onlarla bağ kurar. Sait Faik'in eşya ile kurmuş olduğu ilişki, ihtiyaç kaynaklı kullanım seviyesinde görüldüğü gibi, Jean Baudrillard, Karl Marx ya da Erich Fromm başta olmak üzere çeşitli düşünürlerin üzerinde durdukları, eşyanın "ekonomi gösterge değeri" bağlamında da görülür. Ancak, bu ilişkilerden bireyin varlığı meselesine dair çıkarımlar elde edebilmek için, onun eşya ile kurduğu ruhsal ilişki daha çok önem arz etmektedir. Öykülerde eşyanın kullanımından çok diğerine göre tercih edilme sebepleri oldukça dikkat çekicidir ve bireyin varlığının sınırlarına ya da özgürlüğüne dair ipuçları verebilmektedir. Bu sebeplerin ruhsal çözümlemesini yapabildiğimizde ise bireyin kendi varlığını nasıl tanımladığına, toplum içinde nerede konumlandığına ve bilinçli bireyin özgür varoluş alanları arayışına ulaşabiliriz. Abasıyanık'ın öykülerinde karşılaştığımız birey-eşya ilişkisinin

ruhsal derinliğine ulaşmadan önce, öykülerden birkaç örnekle eşyanın “kullanım değeri”ne kısaca değinmekte fayda vardır.

Başlangıçta gereksinim terimleri ile açıklanmış nesnelere, gündelik yaşam deneyimi gereği teknik işlemlerle eşya niteliği kazandırılmıştır ve eşyalar işlevsellik açılarından bir “kullanım değeri”ne sahiptirler (Baudrillard 2009:1). Bu bağlamda, Sait Faik’in öykülerinde de eşyaların bu manada kullanıldıklarına dair aşağıda da görüleceği üzere pek çok örneğe rastlarız. “Zemberek” adlı hikâyede, zaman ölçüm aletlerinden birisi olan saat, tam da bu maksatla kullanılır. Öyküde dersten çıkmak için kalan zamanın “on yedi dakika” olduğunu öğrenmek için gümüş bir saat kullanılmaktadır (Abasıyanık 2012f:83). Taşradan şehir merkezine gidildiğinde ilk kez karşılaşılan, dayandırıldığında ayakları yakan, kül rengine boyanmış demir parmaklıklar, “Kalorifer ve Bahar” adlı öyküde; kalorifer olarak tanımlanır (Abasıyanık 2012c:14). Öykülerde görüş imkânı sağlayan elektrikli fener, lâmba, ısınmada kullanılan gaz sobası, ilim tahsili için kitaplar ve ihtiyacı gereği konu edinilmiş giyim eşyaları, mutfak eşyaları vb. pek çok örnek olduğu gibi, teknik imkânlarla işlevselliği geliştirilmiş nesnelere de bahsedilir. Meselâ şahmerdan, iskele yapımı için denize çelikten direk ya da kiriş çakmaya yarayan teknik bir eşyadır. Ağırlığının yukarı kaldırılabilmesi için insan gücü kullanılabildiği gibi, 200,300 hatta 500 kg ağırlığı iki nefeste yukarı kaldırabilen buhar gücü ile çalışanları da mevcuttur (Abasıyanık 2012f:2-3).

Eşyanın “Ekonomi Gösterge Değeri” ve Toplumsal Sınıflaşma

Buraya kadar işlevsellik çerçevesinde kullanılan eşyaların, sonrasında ayırt edici göstergelere dönüştürülmesi, estetik ve kalite açısından biçimler verilerek isteğin ön plana çıkartılmasıyla (Baudrillard 2009:30) ekonomi gösterge değerine ulaştığı görülür. Sait Faik’in, eşyanın ekonomik anlamda insanın insana üstünlüğünün göstergesi şeklindeki anlatımında, kullanım değeri tarafgirliğiyle sınıfsal ayrılaşmaya karşı tavır aldığını söyleyebiliriz. Onun için basit olan, gösterişsiz olan, kullanışlı olan güzeldir, tercih sebebidir. Örneğin; fakir bir kızın köyün muallimine gelin gittiği “Kıskançlık” adlı öyküde, çeyiz olarak yanına aldığı iki bakır mangal, dört tencere, bir sini, iki şilte, beş altı yastık ve yorgan yüzü tam takır eve bereket, şan ve şeref getirir (Abasıyanık 2012d:44). “Orman ve Ev” öyküsünde ise üslupsuz, biçimsiz, mimarisiz tanımlanmış konak karşısında küçük bir kulübe; alakadar olunacak kadar değerlidir (Abasıyanık 2012d:55-56).

Eşyaya sahip olma isteğine, statünün, beğeni kalitesinin ve maddi durumun teşhirine dair bir örneğe “Sarnıç” adlı öyküde rastlarız: “...kürklü mantom yokmuş. Baloya gitmezmişim. Haftada bir defacık sinemaya da gidemiyormuşum...” (Abasıyanık 2012c:6) cümlelerinde “kürklü manto” temel ihtiyacın dışında ekonomi gösterge değeri taşır. Akabinde kullanılan “balo” sözcüğüyle yine ihtiyacın dışında özel bir sınıfsal faaliyete atıfta bulunulur. Baudrillard, nesnelere bir statü kazandıran şeyin toplumsal düzenin kendisi olduğunu söyler. Soyluluk, diğerlerine karşı sahip

olunan bir lütuftur ve nesnelere arasındaki benzer farkın adı da stildir (Baudrillard 2010:170). Kürklü (stil) manto giymek ya da baloya (soylu) gitmek, bu kavramları oluşturmuş kast sisteminin esaretine girmek demektir. Freud geliştirdiği “özyapı” kuramında, insanın belli durumlarda beğenilme duygusunu doydurmak isteğinden bahseder. Birey bu durumda egemen karakterin alıcısı konumundadır ve başkalarının amaçlarına hizmet eden araçtır (Fromm 2015b:80-82). Ekonomi gösterge değerine sahip eşya da, kullanım değerine yabancılaşmış nesnedir, bir esaret simgesidir.

Eşyanın bu şekilde ekonomik üstünlük olarak kullanılmasının ön yargılar oluşturduğundan da bahsetmiştir Sait Faik. “Dört Zait” isimli öyküde konu oldukça geniş ele alınmıştır. Kendisini sigara yakmak için ateş istenebilecek, yol sorulabilecek kişi olarak tanımlayan kahraman, aynı cesareti kendisinde bulamaz. Soru sorulması münasip görülme için; elbise mi eskimiştir? Potinler mi boyasızdır? Kravatın düğüm yerinde parlaklık mı vardır? Muhakkak bir şey vardır gibi sözlerle kıyafet üzerinden soru sorulacak ya da ateş istenecek kişi tipi anlatılır. Fakat üstünden başından itina olan, potinleri pırl pırl boyalı adama kalabalığın toplanma nedenini sormak cesaret işidir. Eşyayı ekonomik gösterge olarak üzerinde taşıyan kişiler, eksikliğine eksiklik katmaktan çekinirler ve gideceği yolu sormak için ya da sigarasına ateş istemek için; aralarında olmayı arzuladığı üst tabaka kişileri tercih etmezler. Takındıkları gösterişli tavrı da kendilerine soru sorulması ihtimalini ortadan kaldırırlar. Bu etkenlik ve edilgenlik ikileminden rahatsızlık duyan kahraman, soran ya da sorulan olmak istemediği için, potinlerini boyatır, temiz kravat bağlar ve azametli tavrı takınır. Böylelikle edilgenlik diyebileceğimiz yol sorulan/ateş istenen kişi olmaktan kurtulur. Öyküye göre ikilemin, kişiyi peşin hükümlü olmaya iten etkenlik kısmını çözmek için de; kibrit sahibi olmak, yol bilmek gerektir (Abasıyanık 2012b:23-28).

Sait Faik'in eşya kullanımı üzerinden sınıfsal ayrımlaşma oluşturulmasına karşı olduğu çıkarımına ve eşyanın kullanım değerini tercih ettiğine değinmiştik. “Plaj İnsanları” adlı öyküde, Paris'ten getirilmiş hafif lastik ayakkabılar, tiril tiril gömlek, yıkandıkça beyazlaşan, sağlamlaşan iyi biçimli pantolonlar herkes tarafından arzulanan şeyler olarak tanımlanır. Ancak sandalcı, kömürcü ve emsali “herkes” tanımının dışındadır. Onlar bu gömlek ya da ayakkabıyı giyseler dahi çabucak kirlenmesi, balıkçılılaşması için ellerinden geleni yapacaklardır. Sözde Avrupa malı giyinen plaj kasabası gençliği karşısında, kıyafeti emeği ile özdeşleşmiş sandalcı ve emsaline değer verir Sait Faik. Çünkü bir gösterişsizlik söz konusudur. Telefon şirketi memuru pipoyu farklı bir haletiruhiyeyle ağzında tutarken, bir balıkçı onu gereksinimi gereği yalnızca tütün içmekte kullanır (Abasıyanık 2012c:99-100). Eşya gereksinimi karşıladığı ölçüde değer olarak üstündür.

Özgürleşme Çabasındaki Bireyin Eşya Tercihi

Sait Faik öykülerinde, eşyanın ayırt ediciliği üzerine farklı bir çıkarım da elde ederiz. Birey, eşyanın hâkim otoritenin vericisi olduğunu sezindiğinde, bireysel varoluşunu özgür kılabilme

için alıcı konumuna düşmekten kaçınır ve bu, tercih sebebini oluşturur. Aslında burada bir “itaatsizlik eylemi” sezinlenir. Erich Fromm bu eylem tercihinin, bireyin kendi ruhuna sahip olmasından kaynaklandığını söyler (2015a:10). Örnek verecek olursak; “Gramofon ve Yazı Makinesi” öyküsünde radyo ile gramofon kıyaslanır ve benzerlik kurulamaz. Gramofon başlı başına bir fikir olarak görülürken, radyo sevilmmez: “...yalan gibi gelir bana Paris’teki adamın odamda konuşması...Hem sonra radyo istasyonları kendi canı çektiklerini bana dinletiyorlar. İstemiyorum belki başkasının bana şunu bunu dinletmesini!..” (Abasıyanık 2012c:65-66). Öyküye göre; okunacak kitap nasıl kendince seçilecekse, dinlenecek güzel kadın sesi de öyle seçilebilmelidir. Radyo, bu imkânı tanımadığı gibi, bin bir kötülüklerde de kullanılır; casusun biridir, ondan habersiz dünya yüzünde adım atılamaz (2012c:66). Radyo, bir nesneden çok verici görevi olan kitle iletişim aracıdır. Jean Baudrillard, bir radyo programına katılımcı (yarışmacı) olduğunda ezbercilik ve talih konusunda sabır gösterme zorunluluğundan bahseder. Aksi yapıldığında ise, oyun dışı kalınarak yalnızca dinleyici konumda olduğunu ve bu şekilde işe yarama buyruğuna boyun eğilmediğini, ayrıca programlardaki seçicilikle de kültürel düzey düşüklüğüne meydan okunulduğunu söyler (Baudrillard 2009:44). Tabii bu meydan okuma hiç de Fromm’un bahsettiği itaatsizlikle benzeşmez. Çünkü birey bu haldeyken pasif alıcı olarak yönlendirmeye açık konumdadır. Ancak radyoyu tercih etmeyerek varoluşunu itaatsizlik eylemiyle başlatır ve otoriteye “hayır” deme cesaretine dair ruhsal ve zihinsel gelişimini, bu eylem yeteneğinden alır. Radyoya karşın gramofonu tercih etmekle de yalnızca “hayır” diyebilen nedensiz asi itaatsizliği yerine kendi vicdanı ve ilkelerine riayet edebilen itaatsiz olur (Fromm 2015a:10-25).

Sait Faik gramofonda mütevazi bir arkadaş, bir dost yakınlığı hisseder. O, güzel sesleri ebedileştiren, anılara atıfla hayatın hayalde dilenildiği gibi yaşanmasını sağlayan simgedir. Varlığını sınırlandırmak isteyen her anlayış ve oluşuma karşın bu simgelerle bir arada kendine ait bir özgürlük alanı talep eder: “...Mektepte miyiz canım? Bana hiç olmazsa bu hakkı versinler âlemde odamda olsun!” (Abasıyanık 2012b:66). Aynı öyküde mukayesesi yapılmış başka iki nesne daha vardır; yazı makinesi ve matbaa. Hemen hemen aynı mantık üzerinden değerlendirirsek, matbaa ve radyo yazılı ve sesli kitle iletişim araçları olarak iktidara yeni bir çehre, ekonomik ayrıcalık, kâr sağlayan, politik oyuna bir tür yardım ve yataklık eden göstergelerdir (Baudrillard 2009:133). Yazı makinesi (daktilo) ve gramofon ise bireyin özgürlük arayışının nişaneleridir.

Eşya ile Kurulan Ruhsal İlişki ve “Psişik Gösterge Değeri”

Sait Faik Abasıyanık’ın eşya ile olan ilişkisinin çok farklı boyutlara ulaştığına da şahit oluruz. Eşya ile yabancılaşma yaşamak istemediği gibi onu kendine yakın hisseder. “insan eşyaya alışmadan rahat edemiyor” (Abasıyanık 2012a:42) der. Kendi varlığını anlamlandırmada nesnelere (eşya) içselleştirme gayretindedir. En azından onlarla ümit ettiği bağı kurmaya çalışır. Kurulan bu ilişkiyi öyküler üzerinden çözümlenmede bize yardımcı olacak kavram “patetik yanığı”dır. İlk kez John

Ruskin tarafından dile getirilmiş olan patetik yanılı; insanın doğa ya da cansız bir nesne karşısında hissettiklerinin, sanki nesnenin özelliğiymiş gibi anlatılmasıdır (Gürbilek 2013:53). Tabii ki temel sorun varlık sorunudur. Fromm, insanoğlunun varoluşunu anlamlandırabilmesinin, türdeşleriyle, doğayla, çevresiyle olumlanmış bir his, düşünce, sevgi bağı kurabilmesiyle, onlarla birlik olmasıyla gerçekleştirebileceğini söylemiştir (2015a:52). Bu bağlamda baktığımızda; “Semaver” adlı öyküdeki birey-eşya ilişkisi, yukarıda bahsettiğimiz ruhsal ilişkinin henüz başlangıç seviyesindedir. Bir fabrikaya benzetilen semaver, yine ondan içinde ıstırap, grev, patron ve kaza olmayan niteliklerle ayrıştırılır. Sabahın saadetini hissettiren, evde annesiyle birlikte huzurlu yaşamı temsil eden semaver, annenin ölümü üzerine yitirilmişliklerin yerini aldığı için gözlerin göremeyeceği yere kaldırılır (Abasıyanık 2012d:1-6).

Sait Faik eşya ile kurduğu ilişkiyi, hisleriyle oluşan benzetmelerin ötesine geçirir ve ona, kurduğu ruhsal ilişki neticesinde “psşik gösterge değeri”² olarak tanımlayabileceğimiz anlam değeri katar. “Louvre’dan Çaldığım Heykel” ve “Kış Akşamı Maşa ve Sandalye” öykülerinde bu duruma ilişkin örnekler mevcuttur. Eşyanın işlevsellik ve kalite dışında estetik seviyeye ulaştığına ve müzede sergilenen sanat eserleri halini aldığına “Louvre’dan Çaldığım Heykel” adlı öyküde rastlarız. Karşımıza ilk çıkan sanatsal nesne “Joconde” (Mona Lisa)’dur. “Joconde’un önünde bir şeyler görmeye çalışarak iki dakika durduk.” (Abasıyanık 2012d:98) ifadesiyle birey-eşya ilişkisinde bir arayışın başladığı düşünülebilir. Daha önce saatlerce bakmasına rağmen ne yüzdeki ilahiliği ne de tebessümün sırrını çözdüğünü söyleyen bireyin o an beyninde bir şimşek çakar ve kapanır: “Hah, dedim, buldum, sırrı keşfettim.” (2012d:98). Bu cümle ile eserin nesnel yapısının dışında, öncesinde esere sanatsal açıdan biçilmiş bir değer yapısının olduğu çıkarılabilir. Aranılan, önceden dile getirilmiş ve estetik açıdan bir gösterge değerine ulaştırılmış anlam katkısıdır. Sait Faik, özgür vaorluğu kısıtlayıcı bu durumdan sıyrılabilme için eşya ile olan ilişkiyi daha da derinleştirir: “Fakat Joconde müstehzi tebessümünü bir müddet terkle bana hain hain baktı....Onu ‘zekâ’ denilen şeyi sever gibi sevmiştim.” (2012d:98). Sartre, algılanan şeyin algılandığı ölçüde bir varlığı vardır, der. Varlığı algılamada kurulan bağ; anlayıştır. Bilinç, anlayışta aşkınlık göstererek kendisi olmayan bir varlıkta “taşınarak” doğar (Sartre 2014:35). Yani nesnenin mutlak varlığı dışında, bireyin algı aşkınlığının nesneye taşınmasıyla nesne, bireyin görmek istediği hâli alır. Öyküde de birey, nesne ile kurduğu bağ sonucunda, bilincinde olduğunu düşündüğümüz “zekâ” kavramını aşkınlıkla nesneye taşır. Sanat eserine bir insan gibi düşünme, akıl yürütme ve sonuç çıkarma yetisini yükler. Nesnenin sanatsal değerine kattığı bu psşik değerle, kendi zekâsını nesne aracılığıyla yine kendine göstermeyi başarır.

Müzedeki karşılaşılan ikinci eser “Napolili Balıkçı” dır. Yine patetik yanılı ile bireyin hisleri nesnenin özelliğiymiş gibi anlatılır: “...Şu dizlerindeki ağa gülen çocuğu görüyor musun? Çoktan ölmüştür. Ölmeden evvel ihtiyarlamıştır. Bu burun aksırmış, sümkürmüştür. Bu taranmadan rüzgârda güzel saçlar, bir gün tarandıktan sonra bile çirkinleşmiştir...” (2012d:98). Eğer sanat

² Baudrillard’ın kullandığı “ekonomi gösterge değeri”nden çıkarımla tarafımca kullanılmıştır.

eserini, sanatçının eserde ebedileşme gayreti olarak görürsek ve bireyin esere bu manada baktığını değerlendirirsek, bir kıskançlık hâli çıkarabiliriz. Ölümlü olan birey, sözde ölümsüz ve güzelliği baki eserle bağ kurduğunda ve mantıksal olarak kendisiyle böyle bir özdeşlik oluşturamadığında, onun da kendisi gibi ölümlü olmasını temenni edebilir. Birey, gençliğinin, güzelliğinin, hayatının baharındaki nesneyle, olmak istediği ya da onun olmasını istemediği veya nesnenin kendinde uyandırdığı ve asla topluma izah edemeyeceği duyguları gereği mecazen koca heykeli sırtlanır. Birey-nesne ilişkisi sonucu oluşan ortak bilinci taşımakta zorlanır. Bu ortak bilincin çevredekilerce görülmemesine de hayret eder. Bu durum Nurdan Gürbilek'in *Mağdurun Dili* adlı kitabında bahsettiği Sartre'ın "bakış meselesi" ikilemidir (2013:26). Görülmek ister; çünkü varolma çabasındaki birey, özgür bilinç değerinde toplum tarafından anlaşılabilmeyi diler. Görülmek istemez; toplumca dışlanacak, kabul görmeyecek düşüncelere dahi yasak getirmiş sisteme duygularını belli etmek istemez. Sartre'ın, başkası tarafından görülüyor olan insanın; sırrı ele geçirilmiş, düşman bir dünyanın ortasında savunmasız, incinebilir ve çıplak kalmasından bahsettiği gibi, heykelle bütünleşmiş ruh halinden sıyrılamayan birey de sanki sıtma nöbetine tutulmuş bir hali yaşar.

Daha öncesinde Sait Faik'in kendisini eşyaya yakın hissettiğinden, ona yaklaşmak istediğinden bahsetmiştik. Marx'ın; insansal olan hiçbir şeyin bana yabancı olmadığına inanıyorum (Fromm 2015b:21) dediği gibi, Sait Faik de yabancılaşmayı engellemek için nesnenin insanlaştırılması ya da canlı niteliği kazandırılması yoluna gider. "Kış Akşamı Maşa ve Sandalye" adlı öyküde sandalye ile kurulan bağ önemlidir. Odada bulunan boş bir sandalyenin hemen doluvermesi (bireyin insan beklentisi) temenni edilse de, bundan vazgeçilir: "Hiç kimseyi istemiyorum. Ama sandalye... Bir insan bekler gibi duran sandalye? Onu yapan sandalyeci yaman adammış doğrusu. Sandalyeye insan bekletmesini bilmiş." (Abasıyanık 2012b:87). Sandalyeye, "beklemek" gibi canlıya ait bir eylem niteliği kazandırılmıştır. İşlevsel görevi oturulmak maksatlı olan sandalye, bekleyen sıfatını alınca; görevini yerine getirememiş, vuslata erememiş hasret çeken gariplik hâline bürünür. Asıl bekleyen olan birey, bu yükü ruhsal ilişki kurarak sandalyeye yükler ve onda bir "psşik gösterge değeri" oluşturur. Sartre bilincin, varolanın her zaman ötesine geçebileceğini ancak, bu geçişin varolanın varlığına değil, varlığın anlamına doğru varolanın ötesine geçebileceğini söyler (2014:37). Yani bireyin bilinci, sandalyenin mutlak varlığının ötesine değil, insan tarafından oturulabilirlik anlamında oluşan varlığa doğru aşkın geçiş sağlamıştır. Sandalye karşısında yaşanan bu patetik yanılğı, içselleştirilmiş nesneye aslında olumlu manada değer kazandırır. Böylelikle aynı kullanım amacına sahip nesnelere arasında gösterge değeri açısından sınıfsal ayrımcılığı ortadan kaldırır. Baudrillard, nesne sınıfları arasındaki farkın toplumsal sınıflar arasındaki fark kadar keskin olmadığını söyler. Ona göre; toplumsal basamakların her aşamasında bir masa hep aynı birincil işleve sahiptir (2010:169). Bu bağlamda sıradan bir sandalye karşısında avangart bir koltuk; "ben daha iyi beklerim" algısını oluşturamayacaksa, işlevsellikte eşitlik sağlanmış olur. Bu ilişkiyi kuran Sait Faik'in temennisi de budur. Bireyler arasında gösterge değeri üzerinden bir ayrımcılık yerine, onları insanlık seviyesinde eşitlemek gerektir.

Sonuç

Sait Faik Abasıyanık, öykülerinde genel anlamda insana yaklaşma çabasıdadır. İnsanı, tabiatı, hayatı sevmek ister. Faydacılık payında ortak yaşam diler. Bunu başaramadığını düşündüğü anlarda da, varlığını sürdürebileceği, dilediği iletişimi kurabileceği alanlar arar. Ya da şu ana kadar ifade etmeye çalıştığımız şekilde eşyayla ruhsal ilişki kurar. Duygu ve düşüncelerini onlarla sembolize eder. Yakup Çelik, bu sembolize etmede ki hareket noktasını; insanın “değerleri duyan bir varlık” olması kavramına bağlar. Yukarıda örneklendirdiğimiz “Semaver” öyküsünde birey, değerleri duyan bir varlık olarak vefa ve sevgi gibi anneye ait yüksek değerleri semaver ile özdeşleştirir. Semaverin gözden uzak bir yere kaldırılması ise, yine insanın varlık sebeplerinden biri olan “tavır takınan varlık” kavramı gereğidir. Ancak Çelik’e göre bu; verilmiş bir kararın harekete geçirilmesi anlamındaki “açık tavır”dır (2002:5-13). Makale boyunca sebepleri ile ifade etmeye çalıştığımız eşya tercihleri, Sait Faik’in varoluşunu özgür kılacak olandan yana açık tavır takınmasındandır. Çünkü özgür varlık düşüncesine bu derecede katkı sağlayan, onu toplumsal ilişkideki rahatsızlıklardan kurtaran nesnelere karşı saygı duyar. Kendi varoluşunu anlamlandırabilmek için eşyayı içselleştirir. Onun için eşya, bir insan gibi kutsanası, sevilesi, öpülesidir: “Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm.” (Abasıyanık 2012e:73). İnsan bir olanaklar varlığı olması itibari ile değer duygusuna sahiptir. Bu değer duygusunun gelişimi, objelerin anlamlarının değişimine sebep olur. İnsanlar geliştikçe, onların çevrelerindeki objelere olan ilgisi, değer duygusu da gelişir (Mengüşoğlu 2015:455). Sait Faik Abasıyanık da, bilincinin gelişmişliği ile sahip olduğu değer duygusunu eşya üzerine aktararak, onu hem sıradan bir nesne olmaktan hem de sınıfsal ayrımcılığa sebebiyet verebilecek ekonomi gösterge değeri olmaktan kurtarmıştır.

Kaynakça

- Abasıyanık, Sait Faik (2012a). *Havada Bulut*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (2012b). *Mahalle Kahvesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (2012c). *Sarnıç*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (2012d). *Semaver*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (2012e). *Son Kuşlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (2012f). *Şahmerdan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Baudrillard, Jean (2009). *Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, Jean (2010). *Nesneler Sistemi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Çelik, Yakup (2002). *Sait Faik ve Değerleri Duyan Bir Varlık Olarak İnsan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Fromm, Erich (2015a). *İtaatsizlik Üzerine*. İstanbul: Say Yayınları.

Atilla ERTOK

Fromm, Erich (2015b). *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum*. İstanbul: Say Yayınları.

Gürbilek, Nurdan (2013). *Mağdurun Dili*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mengüşoğlu, Takiyyettin (2015). *İnsan Felsefesi*. Ankara: Dođu Batı Yayınları.

Sartre, Jean-Paul (2014). *Varlık ve Hiçlik*. İstanbul: İthaki Yayınları.